

CÔNG TRÌNH CẢI TIẾN ĐÀN BẦU

XUÂN HA

Cây đàn bầu Việt Nam, một nhạc cụ dân tộc độc đáo, chỉ có mỗi cây thôi những nơi được rất nhiều. Đàn bầu mang tinh cách của con người Việt Nam - nghèo của mà giàu lòng, giản dị mà thanh cao, đơn sơ mà phong phú. Âm thanh bốn phương rung lên trên một cây đàn, diễn tả được tất cả, chinh phục người nghe như bị thôi miên, đại đảo xao xuyên trong lòng, hoặc băng khuếch như đang du ngoạn cảnh thiên nhiên huyền diệu.

Nhưng dù tuyệt vời đến đâu người ta vẫn tìm thấy "gót chân Á-sin" của đàn bầu. Cũng vì thế biết bao thế hệ nghệ sĩ biểu diễn và nghiên cứu đàn bầu đã tìm hướng cải tiến để không ngừng hoàn chỉnh và nâng cao khả năng biểu diễn của đàn bầu.

trên mặt đàn) thì dây gốc lên 1/2 cung, tức là Đô 1 lên Đô #1. Khi tấu đàn bầu bài ở giọng Đô #1 giống như bài ở giọng Đô 1, cả lực nhấn vào đàn, độ co giãn của dây đều không thay đổi. Dây tiếp "cử hồi âm" sẽ lần lượt có đủ 11 chủ âm mới trong hệ thống Cromatique. Với "Cử hồi âm" này đàn bầu đã giải quyết được vấn đề nan giải: chuyển giọng điệu dễ dàng và chuẩn xác. Trước đây những hai sáng tác cho đàn bầu độc tấu đều

Vị công giảng viên Hồ Khắc Chi.

Trong "Hội nghị báo cáo những phát minh, cải tiến nhạc cụ dân tộc toàn quốc" do Viện nghiên cứu Âm nhạc tổ chức cách đây không lâu giảng viên Hồ Khắc Chi của Bộ giảng dạy khoa dân tộc, Nhạc viện Hà Nội đã có công trình cải tiến xuất sắc.

Đề tài cải tiến của anh "Cử dịch giọng và nan phím tạo quãng hòa thanh đàn bầu".

Mục tiêu thứ nhất của đề tài là việc dịch giọng ở đàn bầu rất khó chuẩn xác, gây căng thẳng cho diễn viên. Cần làm cho đàn bầu dịch giọng dễ dàng, nhanh chóng, chuẩn xác đến 11 chủ âm mới trong hệ thống Cromatique.

Với mục tiêu này, Khắc Chi chế tác "cử hồi âm dịch giọng" - là bộ phận nhỏ nhẹ, có lỗ để dây đàn luồn qua và có vít chỉnh cho bấm dây đàn. Đặt cứ sát bầu đàn, dây có cao độ âm gốc Đô 1, dịch một đoạn nhỏ sang phải (có đánh dấu

viết ở giọng có chủ âm Đô. Nếu diễn viên muốn đem bài có chủ âm khác Đô thường phải vận khóa chỉnh tăng giảm độ căng của dây cho bằng chủ âm mới. Việc này vừa mất thời gian trên sân khấu vừa không chính xác, vì sợi dây mới điều chỉnh chưa ổn định, nhấn vào tấu một lúc lại co giãn. Dây gốc bị căng hay chùng thì lực nhấn tất cả các quãng ở vôi đàn, cũng thay đổi làm diễn viên tấu thường bị chênh, phò so với tập dượt, ảnh hưởng tới âm sắc và độ vang.

Mục tiêu thứ hai của đề tài là: đàn bầu vốn chỉ gảy đơn âm trên nửa dây phím bầu đàn, khai thác trên nửa dây không gảy hồi âm để đàn bầu có khả năng tự đệm, đệm bài hát, đệm cho đàn khác bằng những quãng hòa thanh đa dạng. Phần nửa dây phải này vốn chỉ để tạo âm, không gảy - có thể nói đây là "miền đất hoang" trên cây đàn bầu. Khắc

Chi say sưa nghiên cứu để "khai thác miền đất hoang" thành "miền đất hứa".

Qua nhiều thử nghiệm, anh đã đạt một hệ thống phím trên mặt đàn nửa bên phải. Các phím cách dây đàn 0,5 cm nên không ảnh hưởng gì khi gảy đàn bình thường. Khoảng cách các phím được đặt chuẩn xác theo cung bậc. Dây đàn bầu khi tiếp xúc với đầu phím do hai ngón tay nhấn xuống sẽ chia làm ba đoạn: đoạn bị chặn giữa hai ngón tay không phát ra âm thanh, còn hai đoạn đầu và cuối dây cũng vang lên hai âm thanh, tạo nên quãng hòa thanh. Khi tay trái nhấn vào đàn (như tấu bình thường) lên một cung thì quãng hòa thanh này cũng cao lên một cung. Mỗi quãng vôi nhấn tạo được 18 cao độ khác nhau. Với 13 đầu phím có 12 thế nhấn tạo được 216 các quãng có cao độ khác nhau, đủ để biểu diễn tất cả các giọng, điệu. Nhờ vậy cây đàn cải tiến của Khắc Chi không những thích hợp với diễn tấu các bản nhạc truyền thống mà còn diễn tấu được cả các bản nhạc mới, nhạc quốc tế. Khả năng biểu diễn của đàn cải tiến thực sự phong phú: tấu được giai điệu hai bè, tạo thêm một lối tấu đơn âm mới bằng nhấn phím, bắt trầm bằng thức âm, gảy giai điệu và tấu được cả chồng âm hai nốt rung nhấn được theo ý muốn để đệm hát hay đệm cho đàn khác.

Cây đàn bầu truyền thống có âm trường đồ to nhỏ, ngắt mở không điều chỉnh chuẩn xác được, nay với hệ thống phím sẽ chủ động được cao độ và trường độ rất linh hoạt.

Đàn bầu cải tiến đã được nhiều đơn vị nghệ thuật cũng như cá nhân các nghệ sĩ hoan nghênh và sử dụng đạt hiệu quả cao. Đặc biệt được người bạn đồng nghiệp và là bạn đời trầm nam của Khắc Chi - nghệ sĩ Ngọc Bích, giảng viên trường Văn hóa nghệ thuật Hà Nội, với cây đàn có khả năng diễn xuất phong phú, thêm nhiều giai điệu tiết tấu mới, chỉ biểu diễn thành công rực rỡ, giành Huy chương vàng trong Liên hoan ca nhạc dân tộc toàn quốc 1988.